

СОЦІАЛІЗАЦІЙНЕ ЗНАЧЕННЯ ОСВІТНЬО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО
ПРОСТОРУ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

Сташук О.О.

Постановка проблеми. Реалії та суперечності, з якими людство вступило у третє тисячоліття, зумовлюють переосмислення сутності освіти, яка сьогодні представляє собою не лише сукупність набутих знань, певних умінь і навичок, а водночас і життєтворчий та соціалізаційний потенціал їх формування. На цій підставі можемо стверджувати, що освіта – це спосіб буття сучасної людини в глобалізованому соціальному просторі.

На жаль, у практиці роботи навчальних закладів процес соціалізації особистості набув характеру другорядності, поступившись першочерговістю процесу навчання, що детермінувало появу таких властивостей молодого покоління, як низька життєтворча культура, нездатність до прийняття оптимальних рішень в умовах нестабільності, низька адаптованість до умов життєдіяльності у XXI ст. тощо. Це стало підставою до визначення державою на концептуальному рівні соціалізаційних завдань сучасної освіти, а саме: забезпечити розбудову такого освітнього простору, у якому особистість з раннього дитинства усвідомлювала б свою суспільну значущість і через систему ціннісних ставлень набувала досвіду взаємодії з соціумом (Закон України «Про освіту», Постанова 01.07.2004 N 1-7/6-98 «Про Національну програму виховання дітей та учнівської молоді в Україні» та інші).

Зазначене дозволяє стверджувати, що дослідження питань побудови освітньо-реабілітаційного простору навчально-реабілітаційного центру в наш час є актуальним завданням соціально-педагогічної науки та практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблеми соціалізації індивіда широко аналізуються в працях сучасних зарубіжних авторів (Р. Клим, У. Пьорнбахер, К. Тіллерман, Дж. Фіхтер, К. Хуррельман та інші), авторів ближнього зарубіжжя (Л. Аверьянов, Е. Зарипова, А. Мудрик, Г. Наседкіна, С. Нікітіна, Б. Паригін, А.К. Тащенко та інші) та вітчизняних авторів (О. Безпалько, В. Вербець, Н. Гордієнко, А. Капська, М. Лукашевич, М. Пірен, М. Примуш, О. Субот, Т. Христюк, В. Шинкарук, А. Ясенова, Е. Якуба та інші).

Проблема створення умов успішної соціалізації розкрита в роботах сучасних вітчизняних авторів (Н.Л. Бойко, Л. Боярин, А.В. Грибцова, І. Єрмаков, С. Карпенко, Н. Кудиненко, Г. Махмадінова, О. Олійник, В. Петрук, О. Позднякова, Д. Романовська та інші). Проблема соціалізації дітей та учнівської молоді з особливими освітніми потребами в системі сучасної спеціальної освіти розглядається в роботах Н. Гордієнко, І. Іванової, А. Колупаєвої, Ю. Найди, Н. Софій та інших. Заслужують на увагу роботи, які розглядають підходи до організації реабілітаційної роботи через спеціалізовані реабілітаційні центри (К. Грюневальд, С. Коношенко, А. Мухлаєва, В. Нечипоренко, Г. Обносова, В. Ляшенко). Проте питання соціалізаційного значення освітньо-реабілітаційного простору навчально-реабілітаційного центру у науковій літературі висвітлені недостатньо широко.

Мета статті – актуалізувати питання соціалізаційного значення освітньо-реабілітаційного простору та представити результати аналізу наукової літератури з окремих аспектів досліджуваної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освітній процес як форму соціальних змін особистості та суспільства наприкінці XIX сторіччя вперше розглянув американський соціолог Лестер Уорд. Питання зв'язку процесів соціалізації та освіти розглядали соціологи Г. Гідінгс, Г. Тард, Т. Парсонс, наукові положення яких об'єднують ідеї про нерозривний зв'язок соціалізації з освітою і вихованням та соціальні контакти як одну із змістовних сторін соціалізації. Щодо соціалізаційного значення освіти, то в цьому контексті методологічного значення набуває аналіз Гегеля зв'язку освіти та філософії, результатом якого стало твердження про те, людина, якщо розглядати її зі

сторони власне духовної, розумної сутності, не буває від природи такою, якою повинна бути, і тому потребує освіти. Найголовніша сутність освіти, за Гегелем, полягає в тому, що людина в освітньому процесі «створює себе в усіх відношеннях».

Сьогодні соціалізація особистості з філософсько-соціологічної проблеми все більше стає педагогічною, розв'язання якої є найважливішим чинником оптимального розвитку окремої особистості й суспільства загалом (А. Капська та О. Безпалько). На підставі того, що соціалізація як процес має різні рівні впливу на особистість (виховання як соціально-організований процес і стихійні (спонтанні) тенденції), то сучасні дослідження соціалізації переважно поєднують філогенетичний (розвиток родових ознак людства) й онтогенетичний (становлення конкретного типу особистості) підходи. У зв'язку з означеним вище, у сфері освіти виникає свій спектр форм соціалізаційної діяльності, серед яких, на думку М. Лукашевич, провідними є навчання і виховання. Н. Голованова, здійснивши глибокий аналіз сучасних теоретико-методологічних позицій щодо співвідношення дефініцій понять «соціалізація» та «виховання», сформулювала кілька положень:

- соціалізація «поглинає» виховання (це широкий прижиттєвий процес, в якому виховання як «соціально контрольована соціалізація» необхідно лише в певному віці і з певними цілями);

- соціалізація і виховання існують «паралельно» (у кожного з цих процесів свої специфічні функції в розвитку особистості);

- соціалізація і виховання чергують свою значимість у соціальному розвитку особистості (у певні періоди, насамперед у дитинстві, людина більше виховується, а подорослішавши, більше соціалізується);

- соціалізація починається раніше виховання і, як «естафету», передає йому свої досягнення (тобто виховання розуміється як процес, завжди наступний за соціалізацією);

- соціалізація, як стихійний і лише відносно спрямовуваний процес, доповнюється вихованням, яке цілеспрямовано і в системі організовує соціальний вплив [2].

Підкреслюючи соціалізаційне значення освіти, А. Тащенко з позицій еволюційного підходу виділяє два рівні соціалізації людини: трансляцію в нові покоління соціально-групових ціннісних орієнтацій та норм групового співжиття, які стають завданням виховання та другий рівень соціалізації, де метою соціалізації стає соціально-етнічне самовизначення, культурно-історична приналежність і патріотизм. На думку дослідниці, саме освіта стає найважливішим фактором, що забезпечує становлення соціальної сутності людини і включення її в систему суспільних відносин як суб'єкта суспільного життя [10].

Деякі дослідники, розглядаючи проблему освіти як соціального феномену, приходять до висновку **про перелік її специфічних функцій**, які визначаються рівнем розвитку і потреб суспільства та ступенем усвідомлюваності державою соціальної мети і принципів освіти. Серед переліку соціальних функцій освіти дослідники виділяють такі: продуктивна (створення нових ідей, технологій, форм поведінки), репродуктивна (полягає в безпосередній участі освіти в процесі відтворення існуючих суспільних відносин, соціальної структури), стратифікаційна (освіта є засобом соціального переміщення і просування вгору), функція відбору та функція передачі накопичених людством знань, спадковості та соціального досвіду тощо [9]. Виховна функція освіти полягає у формуванні певних соціальних рис світогляду у підростаючих поколінь, визнання ними пануючих у суспільстві норм поведінки, ціннісних орієнтацій та має відносно самостійний аспект – забезпечення соціального контролю, нагляду за дитячою, підлітковою і, частково, юнацькою віковими групами. На думку В. Петрук, провідними функціями сучасної освіти є: функція соціалізації – розвиток, навчання та виховання дитини, у результаті яких вона буде підготовлена до активного самостійного життя в суспільстві; людиноутворююча – збереження й відтворення екології людини, її тілесного та духовного здоров'я, особистості свободи, сенсу життя, створення умов для її розвитку й самореалізації; культуротворча – збереження та передача, відтворення й розвиток культури, сприяння національній та загальнолюдській культурній ідентифікації [7].

В. Вербець підкреслює **інституціолізований характер освіти** як цілісної самостійної системи та зазначає, що це не просто діяльність з навчання і виховання, а особлива організована та структуризована рольова діяльність, що опирається на спеціальні установи, регульована спеціальними нормами. Освіта інтегрує різні види навчальної діяльності, її зміст, суб'єктів в єдину соціальну систему, орієнтуючи їх на соціальне замовлення, на соціокультурні потреби суспільства [1].

Німецькі дослідники К. Хуррельман та Б. Пьомбахер зазначають, що освітній заклад є провідним фактором соціалізації дітей, оскільки для них це є першим кроком у світ дорослих [12]. З ними погоджується російська дослідниця С. Нікітіна, яка стверджує, що освітній заклад виступає для дитини першою і основною моделлю соціального світу [5]. Саме в освітньому закладі молода людина набуває умінь включатися в існуючі соціальні зв'язки, підкорятися сформованим нормам і правилам, але в той же час дуже важливою виступає і позиція порівняння існуючих нормативних систем і побудова своєї власної життєвої позиції. Г. Андреева говорить про те, що школа задає первинні уявлення людині як громадянину і отже, сприяє його входженню в цивільне життя, а також розширює можливості дитини в плані її спілкування. Тотожну думку висловлює С. Нікітіна, говорячи про те, що освітній заклад задає первинні уявлення людині як громадянину і отже, сприяє її входженню в громадянське суспільне життя. О. Зарипова розглядає загальноосвітній заклад як місце, де реалізується процес набуття дітьми соціальної компетентності. О. Лютак доводить, що соціалізація учнів у загальноосвітній школі взаємозв'язана і взаємозалежна з їх розвитком, навчанням та вихованням, проте ці поняття не є тотожними.

Аналіз моделей соціалізаційних складових освітнього процесу, які реалізуються в навчально-реабілітаційних закладах системи освіти України, дав змогу В. Нечипоренко стверджувати, що форма навчально-реабілітаційного центру забезпечує основні методологічні вимоги у здійсненні процесу соціалізації як однієї із складових комплексної реабілітації дітей та учнівської молоді з особливими освітніми потребами [8].

Щодо **ролі освітнього закладу у становленні особистості**, її соціального розвитку, С. Нікітіна зазначає, що саме він забезпечує учневі систематичну освіту, яка сама по собі є найважливішим елементом соціалізації, і, крім того, у зв'язку з тим, що освіта переорієнтується на людину цілісну, тобто яка не тільки знає, але і вміє орієнтуватися в складних проблемах культури, він забезпечує формування особистості, здатної осмислити своє місце у світі [5]. У цьому контексті доцільно зазначити, що орієнтація на цілісний розвиток дітей та учнівської молоді, є домінантою формування сучасних освітніх систем. Провідні українські вчені зазначають, що освітній заклад має формувати у дітей та учнівської молоді життєву компетентність, складовими якої є соціальна, комунікативна, життєтворча, інформаційна, проектна тощо та бути для дітей «не школою життя, а самим життям» (Л. Сохань, І. Єрмаков, В. Нечипоренко та інші).

Щодо засобів впливу освітнього закладу на особистість, то О. Лютак зазначає, що освітній заклад повинен впливати на дітей не тільки як чинник педагогічний, але і як чинник соціально-психологічний і психолого-педагогічний (через відношення, що складаються між педагогами, учнями, батьками в навчально-виховному процесі, сприятливий морально-психологічний клімат у колективі, тобто успішну взаємодію кожного учня і освітнього середовища) [4]. У цьому контексті потрібно звернутися до можливостей освітнього простору як засобу соціалізаційного впливу на особистість. Так, С. Моїсеєв та Л. Назаренко у методичних рекомендаціях «Соціалізація дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі» визначають **простір як педагогічне явище**, яке акумулює потенціал сім'ї та навчального закладу, інтегрує різноманітні впливи на особистість з боку інших соціальних інститутів з метою усунення будь-яких перешкод, ускладнень процесу соціалізації особистості. Сутність інноваційних змін, які можуть настати внаслідок розбудови такого освітнього простору, полягає у формуванні готовності дітей та учнівської молоді до взаємодії з соціумом, тобто простором у широкому соціальному значенні.

Під терміном «освітньо-реабілітаційний простір» розуміємо сукупність умов, які забезпечують набуття дитиною з особливими освітніми потребами життєтворчих компетенцій з врахуванням індивідуальних особливостей її психофізичного розвитку.

На думку деяких дослідників, сутність освітнього простору освітньо-реабілітаційного закладу саме і полягає в створенні умов для саморозвитку особистості в новому розумінні освіченості – не як «багатознанневості», а як розвиненості різноманітних здібностей системного характеру і високого рівня їх продуктивності (Г. Обносова). І. Єрмаков та В. Нечипоренко у своїх наукових дослідженнях погоджуються з вищевикладеною думкою та у цьому контексті вживають термін життєтворчості, як сукупності здатностей та вмій дитини до здійснення нею продуктивної і повноцінної життєдіяльності.

Н. Гордієнко у своєму дисертаційному дослідженні «Соціалізація дітей з особливими потребами» виявила, що освітньо-реабілітаційний простір сприятиме соціалізації дітей з особливими потребами за умови організації інтегрованого навчання та виховання як молодих людей з обмеженими можливостями, так і фізично здорових у межах освітньої установи, де передбачається не тільки освітня, а й соціальна інтеграція за умов створення інтегрованого виховного простору за принципами співжиття, співтворчості, спрямованого на подолання соціальної ізоляції [3]. Визначаючи соціалізаційну роль освітньо-реабілітаційного простору, В. Гордєєв та Ю. Александров пропонують вживати термін «якість життя», який, на думку авторів, є квінтесенцією більшості педагогічних положень інклюзивної освіти. Подібну думку висловлює К. Грюневальд, який пропонує підвищувати якість життя дітей та учнівської молоді за рахунок найбільш повної їх соціалізації в умовах освітнього середовища, як системи впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні. Зазначимо, що середовищний підхід у вихованні і навчанні має глибокі корені в історії психолого-педагогічної думки та у широкому сенсі поняття «соціальне середовище» збігається з поняттям «соціальний простір», хоча і має перелік об'єктивних особливостей. Саме це стало підставою в нашій статті ці поняття не диференціювати, а розглядати як синонімічні.

Отже, в історії педагогіки досить широко розкрито характер впливу середовища на виховання і навчання дитини, визначено зовнішні та внутрішні фактори її розвитку (Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, І. Песталоцці, Л. Толстой, К. Ушинський та інші). У другій половині ХІХ століття з'являються педагогічні системи, в яких середовище, що оточує дитину, розглядається як головний засіб її розвитку та виховання (М. Монтесорі, О. Декролі та ін.). Середовищний підхід знаходить своє відображення і в наукових дослідженнях таких сучасних вчених, як В. Ляшенко, Н. Кудиненко, В. Петрук та інших.

Таким чином, успішність процесу соціалізації багато в чому залежить від створення гуманного розвиваючого простору, за умов наявності якого у кожній вміщеній туди дитині з особливими освітніми потребами, мимоволі і природно запускаються реабілітаційні механізми. Спеціально організований освітньо-реабілітаційний простір сприяє також набуттю дітьми та учнівською молоддю якостей, необхідних для суспільного життя (Л. Буєва, Н. Гусєва) та виступає способом трансформації зовнішніх відносин у внутрішню структуру особистості (А. Мудрик). Однією з провідних характеристик освітньо-реабілітаційного простору є суб'єкт-суб'єктна взаємодія всіх його учасників, яка має базується на співробітництві, діалогічній манері спілкування та демократичному стилі відносин. Структурними одиницями освітньо-реабілітаційного простору можуть виступати: просторово-предметне оточення (ландшафти, архітектурні споруди, внутрішкільний дизайн); суб'єктне оточення (соціальні спільності, субкультура, національні особливості суб'єктів, різновікові групи); психолого-орієнтовані фактори (особливості взаємодії суб'єктів, характер і спрямованість діяльності, стилі викладання, стиль спілкування) тощо.

У контексті досліджуваної нами проблеми особливої уваги потребує питання організації умов, які сприятимуть підвищенню якості соціалізаційних процесів дітей та учнівської молоді у контексті створення освітньо-реабілітаційного простору. Означене питання розглядали такі науковці, як: Є. Виноградова, Н. Голованова, В. Горпинюк, М. Лісіна, В. Ляшенко, В. Міхіна, В. Нечипоренко, Н. Пєєва, А. Прихожан, О. Смирнова, Т. Цимбал, К. Хуррельман, Н.Б. Шуст та інші.

Так, результати емпіричного дослідження Є. Виноградової демонструють потребу у створенні спеціальних умов, які підвищують ефективність процесу соціалізації дітей і учнівської молоді та диференційовані відповідно до складових соціалізацій-

ного процесу (ідентифікація, індивідуалізація, персоналізація). Модель оптимізації процесу соціалізації, на думку Є. Виноградової, має бути побудована відповідно до змісту програми соціально-педагогічного супроводу, метою якої є створення соціально-педагогічних умов для формування соціальних навичок, формування психологічної готовності старшокласників до вступу у доросле життя, розвиток соціального інтелекту (оволодіння способами і прийомами конструктивної взаємодії з оточуючими) на основі формування стійкої моральної самосвідомості особистості.

Щодо умов ефективної соціалізації у освітньому закладі, то Н. Голованова зазначає, що у центр уваги потрібно покласти соціальний досвід дитини, як основу її соціалізації [2]. Крім цього, дослідниця зазначає, що сучасна педагогічна теорія бачить в якості змісту виховання систему головних життєвих цінностей особистості. Саме тут перебуває основна педагогічна область процесу соціалізації. Як засіб формування життєвих цінностей, Н. Голованова визначає систему ситуацій організованого соціального досвіду. Такі педагогічно організовані ситуації дозволяють зробити предметом переживання, усвідомлення та присвоєння дитини широку систему його соціальних взаємодій і вражень.

Умови ефективної соціалізації дітей з особливими потребами обґрунтовує у своєму дисертаційному дослідженні В. Ляшенко. Дослідник зазначає, що виховна функція освітньо-реабілітаційного простору має виключно важливе значення для формування життєвої компетентності дітей-інвалідів, адже її суть полягає у тому, щоб найважливіші прояви життєдіяльності набули у свідомості дітей ціннісного забарвлення. У дітей-інвалідів важливо формувати ціннісне ставлення до життя, у різних його виявах, залучати тим самим до світоглядних, моральних, естетичних, правових та інших духовних цінностей. Н. Пеева, досліджуючи питання особливостей процесу соціалізації вихованців закладів інтернатного типу, посилається на більш ранні роботи М. Лісіної, В. Міхіної, А. Прихожан та О. Смирнкової і виділяє такі особливості, як: по-перше, виховання дитини в умовах «закритого» навчального закладу може призвести до її соціальної деривації (порушення уявлень про майбутнє, відчуття тривоги, небезпеки, нестабільності), по-друге, суб'єктне середовище закладу характеризується низькою емоційністю, низьким ступенем участі батьків у життєдіяльності своїх дітей та закладу в цілому, більш регламентованим характером діяльності (порівняно з сім'єю). Н. Пеева вбачає організацію ефективного процесу соціалізації як такого, що протистоїть вищезначеним особливостям «закритого» навчального закладу.

В. Нечипоренко науково обґрунтувала та практично перевірила умови створення освітньо-реабілітаційного простору, який забезпечує високий рівень соціалізації дітей та учнівської молоді з особливими освітніми потребами [11]. Дослідниця визначила, що, по-перше, в основу побудови освітньо-реабілітаційного простору має бути покладено принцип організаційно-технологічного поєднання програм медичної, психологічної та соціально-педагогічної реабілітації. Кожна з цих програм реалізується методами і засобами діагностики, корекції і профілактики. Організаційною структурою в освітньо-реабілітаційному процесі виступає медико-психолого-педагогічний консилиум як засіб управління комплексною діагностикою стану дитини, як засіб розробки індивідуальних проектів реабілітації та моніторингу ефективності діяльності вихованців і фахівців. Другою умовою є глибока психологізація навчально-виховного процесу, оволодіння педагогами, вихователями сучасними психолого-педагогічними діагностиками вивчення особистості, надання консультативної допомоги батькам, учням у саморозвитку та самореалізації. Третьою умовою є комплексність застосування медичних та психолого-педагогічних заходів у створенні освітньо-реабілітаційного середовища. Четвертою умовою є орієнтація на особистісно зорієнтований підхід. Умовою створення освітньо-реабілітаційного простору є оновлення навчально-виховного процесу, педагогічних технологій на основі провідних ідей педагогіки життєтворчості. На думку В. Нечипоренко, педагогічний процес на засадах педагогіки життєтворчості – це значною мірою і шлях, і засіб відновлення та підвищення соціального статусу осіб з обмеженими можливостями здоров'я. Значних успіхів у цьому плані досягають науковці та педагоги-практики, які будують свою діяльність на засадах педагогіки життєтворчості. Над розробкою цієї проблеми працювали і працюють такі українські

вчені, як І. Бех, І. Єрмоєнко, І. Єрмаков, М. Кирилова, М. Козленко, Г. Несен, Є. Постовойтов, О. Савченко, Л. Сохань та багато інших. Саме в педагогіці життєтворчості, корені якої сягають філософської та педагогічної спадщини А. Макаренка, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського закладено потужний проєктивний потенціал, використання в контексті побудови освітньо-реабілітаційного простору дає можливість дітям оволодіти мистецтвом самореабілітації – здатністю здійснювати самодопомогу, продуктивно долати кризові ситуації, виходити із скрутного становища, повертатися на тимчасово втрачену траєкторію життєвого шляху. Реалізація ідей життєтворчості в реабілітаційному процесі сприяє розкриттю творчого потенціалу дітей з будь-яким рівнем розвитку і є бажаною в навчальних закладах різних типів.

Отже, аналіз науково-методичної літератури щодо актуалізації соціалізаційного значення освітньо-реабілітаційного простору навчально-реабілітаційного центру, дав змогу нам визначити, що більшість науковців, які досліджували питання соціалізації дітей та учнівської молоді, вказують на нерозривний зв'язок соціалізації з освітою та вихованням. Підкреслюючи інституціолізований характер освіти, дослідники зазначають, що саме освітній заклад виступає для дитини першою і основною моделлю соціального світу та задає первинні уявлення молодій людині як громадянину і, отже, сприяє її входженню в суспільне життя. Серед відомих нам інститутів освіти особливе місце займають навчально-реабілітаційні центри, які створюються зі стратегічною метою: соціалізація дітей та учнівської молоді (у тому числі дітей та учнівської молоді з особливими освітніми потребами) та подальша їх успішна інтеграція в суспільство. Навчально-реабілітаційні центри є специфічним соціалізаційним середовищем з чітко вираженими відмінними від інших певними ознаками, що сприяє соціалізації дітей з особливими потребами за умов організації інклюзивної освіти. Окрім цього, науковці визначають широкий спектр умов, який, на їх думку, є доцільним для побудови розвиваючого освітньо-реабілітаційного простору.

Література

1. **Вербець В.В., Субот О.А., Христюк Т.А.** Соціологія: Навчальний посібник [для студ. вищих навч. закладів] / Вербець В.В., Субот О.А., Христюк Т.А. – К.: Кондор, 2009. – 550 с. 2. **Голованова Н.Ф.** Социализация и воспитание ребенка. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений – СПб.: Речь, 2004. – 272 с. 3. **Гордієнко Н. М.** Соціалізація дітей з особливими потребами (на матеріалах Запорізької області): дис. ... кандидата соц. наук : 22.00.03 / Гордієнко Наталія Миколаївна. – К., 2011. – 293 с. 4. **Лютак О.З.** Психологічні особливості соціалізації старшокласників у загальноосвітній школі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / О.З. Лютак. – Івано-Франківськ, 2001. – 20 с. 5. **Никитина С.В.** Становление социальной компетентности старшеклассников современной общеобразовательной школы: дис. ... кандидата пед. наук : – Омск, 2004. – 214 с. 6. **Обносова Г.П.** Управление реабилитационным образовательным учреждением в современных условиях: дис. ... кандидата пед. наук: 22.00.03 / Обносова Галина Петровна. – М., 2009. – 212 с. 7. **Петрук В.** Проблеми соціалізації та індивідуалізації навчання в умовах сучасного інформаційно-освітнього середовища / Вікторія Петрук // Освіта і управління. – 2011. – №14. – С. 86-93. 8. **Положення про навчально-реабілітаційний центр** [Електронний ресурс]. Верховна Рада України 1994-2013. – Режим доступу до публікації : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0034-98> 9. **Соціологічна енциклопедія** / Уклад. В. Городяненко. – К.: Академвидав, 2008. – 456 с. 10. **Ташенко А. К.** Специфіка соціалізації учнівської та студентської молоді за умов перехідного суспільства (на матеріалах Криворізького регіону): дис. ... кандидата соц.наук : 22.00.06 / Ташенко Алла Казимірівна. – Кривий Ріг, – 2001. – 208 с. 11. **Теорія і практика розвитку соціальної компетентності школярів:** Науково-методичний посібник / [І.Г. Єрмаков, В.В. Нечипоренко, О.Л. Позднякова та ін.]; За науковою редакцією кандидата історичних наук І.Г. Єрмакова, кандидата педагогічних наук В.В. Нечипоренко. – Запоріжжя: Вид-во Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2011. – 186 с. 12. **Pörnbacher В.** Seminar: Soziale Ungleichheit in der Bildung - Universität Koblenz [Електронний ресурс]. – Режим доступу до публікації : <http://www.uni-koblenz-landau.de/landau/fb6/sowi/soziologie/download/handouts-seminar-soziologie-der-kindheit-und-jugend-ss-09.pdf>

References

1. **Verbec' V.V., Subot O.A., Hrystjuk T.A.** Sociologija: Navchal'nyj posibnyk [dlja stud. vyshhyh navch. zakladiv] / Verbec' V.V., Subot O.A., Hrystjuk T.A. – K.: Kondor, 2009. – 550 s.

2. **Golovanova N.F.** Socializacija i vospitanie rebenka. Uchebnoe posobie dlja studentov vysshih uchebnyh zavedenij – SPb.: Rech', 2004. – 272 s. 3. **Gordijenko N. M.** Socializacija ditej z osoblyvymy potrebamy (na materialah Zaporiz'koi' oblasti): dys.. ... kandydata soc. nauk : 22.00.03 / Gordinko Natalija Mykolai'vna. – K., 2011. – 293 s. 4. **Ljutak O.Z.** Psihologichni osoblyvosti socializacii' starshoklasnykiv u zagal'noosvitnij shkoli: avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. psyhol. nauk : spec. 19.00.07 / O.Z. Ljutak. – Ivano-Frankivs'k, 2001. – 20 s. 5. **Nikitina S.V.** Stanovlenie social'noj kompetentnosti starsheklassnikov sovremennoj obshheobrazovatel'noj shkoly: dis. ... kandidata ped. nauk : – Omsk, 2004. – 214 s. 6. **Obnosova G.P.** Upravlenie reabilitacionnym obrazovatel'nym uchrezhdeniem v sovremennyh uslovijah: dis. ... kandidata ped. nauk: 22.00.03 / Obnosova Galina Petrovna. – M., 2009. – 212 s. 7. **Petruk V.** Problemy socializacii' ta indyvidualizacii' navchannja v umovah suchasnogo informacijno-osvitn'ogo seredovyshha / Viktorija Petruk // Osvita i upravlinnja. – 2011. – №14. – S. 86-93. 8. **Polozhennja pro navchal'no-reabilitacijnyj centr** [Elektronnyj resurs]. Verhovna Rada Ukrainy 1994-2013. – Rezhym dostupu do publikacii' : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0034-98> 9. **Sociologichna encyklopedija** / Uklad. V. Gorodjanenko. – K.: Akademvydav, 2008. – 456 s. 10. **Tashhenko A. K.** Specyfika socializacii' uchniv'skoi' ta students'koi' molodi za umov perehidnogo suspil'stva (na materialah Kryvoriz'kogo regionu): dys. ...kandydata soc.nauk : 22.00.06 / Tashhenko Alla Kazymirivna. – Kryvyj Rig, – 2001. – 208 s. 11. **Teoriya i praktyka rozvytku social'noi' kompetentnosti shkoljariv**: Naukovo-metodychnyj posibnyk / [I.G. Jermakov, V.V. Nechyporenko, O.L. Pozdnjakova ta in.]; Za naukovoju redakciju kandydata istorychnyh nauk I.G. Jermakova, kandydata pedagogichnyh nauk V.V. Nechyporenko. – Zaporizhzhja: Vydvo Hortyc'kogo nacional'nogo navchal'no-reabilitacijnogo bagatoprofil'nogo centru, 2011. – 186 s. 12. **Pernbacher V.** Seminar: Soziale Ungleichheit in der Bildung - Universitdt Koblenz [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu do publikacii' : <http://www.uni-koblenz-landau.de/landau/fb6/sowi/soziologie/download/handouts-seminar-soziologie-der-kindheit-und-jugend-ss-09.pdf>

Сташук О.А. Соціалізаційне значення освітньо-реабілітаційного простору навчально-реабілітаційного центру

У статті актуалізовано питання соціалізаційного значення освітньо-реабілітаційного простору навчально-реабілітаційного центру та представлено результати аналізу наукової літератури з окремих аспектів досліджуваної проблеми. Відмічено, що на сьогоднішній день у практиці роботи навчальних закладів процес соціалізації особистості набув характеру другорядності, поступившись першочерговістю процесу навчання, що детермінувало появу таких властивостей молодого покоління, як низька життєтворча культура, нездатність до прийняття оптимальних рішень в умовах нестабільності, низька адаптованість до умов життєдіяльності у ХХІ ст. У статті розглянуто перелік специфічних функцій освіти, які визначаються рівнем розвитку і потребами суспільства та ступенем усвідомлюваності державою соціальної мети і принципів освіти; її інституціалізованим характером, який розглядається як особлива організована та структурізована рольова діяльність, що опирається на спеціальні установи, регульована спеціальними нормами та роллю освітнього закладу у становленні особистості і умовами ефективної соціалізації у ньому. Підкреслено, що саме освітній заклад виступає для дитини першою і основною моделлю соціального світу та задає первинні уявлення молодій людині як громадянину і, отже, сприяє її входженню в суспільне життя. Зазначено, що серед інститутів освіти особливе місце займають навчально-реабілітаційні центри, стратегічною метою яких є соціалізація дітей та учнівської молоді (у тому числі дітей та учнівської молоді з особливими освітніми потребами) та подальша їх успішна інтеграція в суспільство. У статті особлива увага приділяється теоретико-методичним аспектам створення специфічного соціалізаційного простору навчально-реабілітаційного центру, яке сприятиме якісній соціалізації дітей та учнівської молоді.

Ключові слова: соціалізація, освітнє середовище, освітньо-реабілітаційний простір, умови соціалізації.

Сташук О.А. Социализационное значение образовательно-реабилитационного пространства учебно-реабилитационного центра

В статье актуализирован вопрос социализационного значения образовательно-реабилитационного пространства учебно-реабилитационного центра и представлены результаты анализа научной литературы по отдельным аспектам исследуемой проблемы. Отмечено, что в практике работы учебных заведений процесс социализации личности приобрел характер второстепенности, уступив первоочередность процессу обучения, что определило

появление таких качеств молодого поколения, как низкая жизнотворческая культура, неспособность к принятию оптимальных решений в условиях нестабильности, низкая адаптированность к условиям жизнедеятельности в XXI веке. Рассмотрен перечень специфических функций образования, которые определяются уровнем развития и потребностями общества и степенью осмысления государством социальной цели и принципов образования; институционализированным характером образования, который рассматривается как особая организованная и структурированная ролевая деятельность, опирающаяся на специальные учреждения, регулируемая специальными нормами; ролью образовательного учреждения в становлении личности и условия эффективной социализации в нем. Подчеркнуто социализационное значение образования с позиций эволюционного подхода. Намечены основные тенденции в деятельности учебно-реабилитационных центров по созданию специфической социализационной среды с четко выраженными отличительными от других определенными признаками, способствующие социализации детей с особыми потребностями.

Ключевые слова: социализация, образовательная среда, образовательно-реабилитационное пространство, условия социализации.

Stashuk O.A. The social meaning of rehabilitation space at the rehabilitational center

The article actualizes the problem of social meaning of educational and rehabilitation space at the educational rehabilitational center and the results of scientific literature on particular aspects of the research analysis are given. It is noted that in practice of institutions' work, the process of personal socialization took collateral forms and gave the priority to the process of education. This produced the appearance of such youth qualities as low life-creation culture, inability in taken optimal decisions in instability situations, low adaptability to the conditions of life-activity in XXI century. The list of specifically educational functions is viewed. The educational functions are determined by the level of society development and needs and the level of aims and principles understanding by the government; institutionalized nature of education, which is viewed as specific organized and structured activity with special institutions and norms support; role of the educational institution in the process of person's formation and conditions of effective socialization. Stressed the social meaning of education from the perspectives of the developmental approach. The main directions on the specific social environment creation at the educational and rehabilitation institutions are planned and have definite distinctive features and promote the socialization of the special needs children at the process of inclusive education.

Key words: socialization, educational environment, educational and rehabilitation space, the conditions of socialization.

Стаття надійшла до редакції 5.12.2013 р.
Статтю прийнято до друку 11.12.2013 р.
Рецензент: доктор педагогічних наук, професор
Шеремет М.К.

УДК : 373.2.01

**ПСИХОГІМНАСТИКА З ЕЛЕМЕНТАМИ ТАНЦЮВАЛЬНОЇ
ТЕРАПІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ
У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Стельмакова Ю.І.

Постановка проблеми. Серед глобальних проблем людства, що найбільш гостро заявляють про себе в XXI столітті, особливе місце займає психічне здоров'я дітей дошкільного віку, оскільки саме дошкільний вік є періодом прилучення дитини до світу загальнолюдських цінностей та встановлення перших відносин з людьми; це період формування основних механізмів поведінки, мотиваційної і емоційної сфер та самосвідомості [2]. Статистичні дані, представлені у провідних дослідженнях останніх